

"A M P T E P E"

Historische Vereniging gemeente Epe

=====

Voorzitter: G.S.van Lohuizen
 Beekstraat 20, Epe

Secretariaat: A.J.Veninga
 Burg.v.Walsumlaan 5, Epe

Penningmeester: C.Stork
 Dellenparkweg 8, Epe
 Giro: 1194015, t.n.v.
 Penn. Ampt Epe

=====

Lidmaatschap: f 5,-- per jaar

MEDEDELINGENBLAD "A M P T E P E"

oktober 1972 nr. 27

=====

Abonnementsprijs :
voor leden der Vereniging gratis,
voor niet-leden f 0,75 p.nr.

Kopij voor ons blad dient, zo mogelijk, te
voldoen aan het navolgende:

- a. getypt met regelafstand 1;
- b. tekstbreedte maximaal 11 cm;
- c. het papier aan één kant gebruikt
 (dus achterzijde blanco);
- d. gebruikte bronnen vermelden;
- e. inleveren 15 dagen vóór de
 verschijningsmaand (jan., april of okt.)

=====

Redactieadres:

Mej. P.E.Berkhout, Sparrenlaan 12, Epe,
telefoon 2056

STREEKTAAL

Met veel belangstelling en instemming las ik het artikel van mevr. Van den Bremen-van Vemde in het Mededelingenblad no. 26. Met de schrijfster ben ik van mening, dat onze streektaal bewaard moet blijven als een kostbaar cultuurgood, dat we van onze voorouders hebben geërfd en aan het nageslacht moeten doorgeven. De streektaal van het Oostnederlandse en het aangrenzende Duitse gebied moet niet als een dialect beschouwd worden, maar als een zelfstandige taal met eigen grammaticale regels, zinsbouw en idioom. Bij gebrek aan beter noemen we deze taal Nedersaksisch, ofschoon tegen deze naam wetenschappelijke bedenkingen zijn in te brengen. Onze taal wordt gesproken van voorbij Apeldoorn tot ver achter Munster, en van Doetinchem en Bocholt tot Hamburg, ja zelfs tot de Deense grens, door ongeveer 20 miljoen mensen.

Vanzelfsprekend treden er in zo'n gesproken taal verschillen op. Dit is met alle talen het geval, en met ons Nedersaksisch is het niet anders. Zulke verschillen per plaats of per streek noemen we dan tongvallen of dialecten. Zo klinkt de Eper tongval anders dan die van Apeldoorn, Terwolde of Twello. Deventer onderscheidt zich van Zwolle, en Almelo van Enschede, en ga zo maar door. Deze tongvallen treden evengoed op in Holland, in Friesland, in Frans of Hoogduits sprekende gebieden, enz. enz. De Eper tongval is dus geen Nederlands dialect, maar een Nedersaksisch dialect. Het Nedersaksisch moet als gelijkwaardig beschouwd worden met het Nederlands en het Hoogduits, waar het letterlijk en figuurlijk tussenin staat. Omdat het Nedersaksisch het niet zo als zijn burenen gebracht heeft tot officiële voertaal en cultuurtaal, kwam het "tussen twee stoelen op de grond" te zitten, zoals de Twentse taalgeleerde Dr.H.L.Bezoen het eens zo kernachtig heeft uitgedrukt.

Toch is ons Nedersaksisch als taal ouder dan het Nederlands. Het werd in de Middeleeuwen reeds gebruikt als voertaal van het Hanze-verbond, terwijl het Nederlands pas gestalte kreeg in de 16e en 17e eeuw. Dit gebeurde vooral onder invloed van taalkunstenaars en geleerden als Spieghel, Coornhert, Vondel, Hooft, Huygens en anderen. En omdat Holland in die dagen de leiding had in de opstand tegen Spanje, en door de handel op Indië een economisch zeer sterke positie innam, werd de taal van westelijk Nederland op de duur de voertaal voor het hele land.

Zo is het gekomen, dat we tegenwoordig op school Nederlands leren, dat krant, radio en televisie ons in het Nederlands informeren over het wereldgebeuren, en dat het Nederlands, dat van oorsprong een Frankisch-Hollands dialect was, onze nationale taal is geworden, die voor het onderlinge verkeer van alle Nederlanders onmisbaar is.

Maar daarnaast heeft ons Nedersaksisch zich nog altijd staande gehouden als onderlinge omgangstaal voor familie, buurt, dorp en streek. Met vreemden praten we Nederlands, maar zodra we merken, dat we met een plaats- of streekgenoot te doen hebben, vallen we terug op onze streektaal, onze "moderspraak", die ons veel vertrouwder in de oren klinkt, en waarin we ons meer "eigen" aan elkaar voelen.

Onze taal heeft dus wel degelijk nog een functie, en we hebben de morele plicht, om ze zo lang en zo veel mogelijk in stand te houden als een cultuurmonument van de eerste rang. Als een oud gebouw met historische en bouwkundige waarde dreigt te vervallen, wordt het vaak met grote geldelijke offers hersteld en opgeknapt, wat we niet anders dan toe kunnen juichen. En als we een kostbaar antiek voorwerp machtig kunnen worden, willen we daar graag een flinke hand vol geld voor neertellen, ook al heeft zo'n stuk zijn waarde als gebruiksvoorwerp verloren. Maar onze taal is nog dagelijks bruikbaar, zonder dat er grote geldsommen voor op tafel hoeven te komen.

We kunnen ze nog dagelijks aanwenden in onze eigen kring niet alleen mondeling, maar ook schriftelijk. Velen in Oost-Nederland hebben zich reeds geroepen gevoeld, om in hun eigen vertrouwde spraake verhalen en gedichten op papier te zetten, die ook voor een bredere kring leesbaar en genietbaar zijn. Al mogen we dan misschien niet spreken van een Nedersaksische literatuur, toch zijn er in verschillende tongvallen, zowel aan Nederlandse als aan Duitse zijde van de grens vaak stukken geschreven van beslist literaire waarde.

Wanneer de lezers er belangstelling voor hebben, willen we in volgende bijdragen gaarne nog eens op het onderwerp "streektaal" terugkomen.

Haaksbergen.

J. Vredenberg.

HET ONTSTAAN VAN EEN STREEKTAAL

En God zeide: "Er zij licht en er was licht"

"In den beginne schiep God de mens", lezen we in de bijbel. Hoe we nu ook over al deze dingen in de Schepping mogen denken, moet ieder voor zich zelf weten, maar we kunnen in ieder geval constateren dat na de ontwikkeling op aarde, waar zowel licht als duisternis heerst, waar dag en nacht door licht en donker zijn aangegeven, waar na 't ontstaan van steen rots en erts en ook een welige plantengroei, ook wezens zijn verschenen, die men nu dieren noemt. Wezens die kunnen lopen en eten en zelfs geluid kunnen voortbrengen. Doch na al dit belangrijk gebeuren is er nog een schepsel verschenen, dat in staat is gebleken al deze voortbrengselen en wezens aan zich te onderwerpen. Zich er van te bedienen om zich zelf en zijn soort in stand te houden. En zelfs in staat de dingen bij de naam te noemen. Dit met rede begaafd schepsel noemen we mens.

Door gebruik te maken van alles wat er leeft en groeit, door aard en aanleg, door gebruik van instincten en gaven, te voelen te denken, te zien en te horen, is het mogelijk gebleken met de gave van de menselijke stem niet alleen geluiden voort te brengen, zoals bij de dieren, maar deze geluiden tot klanken te vormen, deze klanken tot woorden te brengen en de woorden tot een taal te maken met behulp van hem ten dienste staande middelen. En na korte of langere tijd is de mens in staat gebleken deze taal te spreken en te schrijven en aan anderen door te geven. Al deze klanken, die samen de woorden tot een taal hebben gemaakt, zijn overgegeven van geslacht op geslacht. De moeder heeft de klanken voorgezegd aan de kinderen, dus we kunnen stellen dat de eerste gearticuleerde klanken die de mens voortbrengt zijn moedertaal is.

Na verdere ontwikkelingen van de mens komen daar weer andere klanken bij en zo groeit en leeft een taal.

Doordat vaak meerdere groepen in een streek bij elkaar wonen die dezelfde klanken voortbrengen kon dus een streektaal ontstaan. Later komt men weer met andere groepen in aanraking die of dezelfde taal of een andere taal spreken, omdat ze het van hun moeder weer anders geleerd hebben. Men praat met anderen, geeft het door, het komt soms niet goed over en er ontstaat weer een ander geluid bij. Men weet nu dus wel dat over de gehele wereld vroeger of later dit proces begonnen is en verder ontwikkeld. Bij de ene groep sneller dan bij de ander. Het kan eeuwen geduurd hebben voor groepen van mensen met anderen in contact gekomen zijn en er dus verandering in de taal kan zijn gekomen. Ook kan dat heel vlug gaan, maar bij al deze ontwikkelingen is de mens in staat gebleken dit te ordenen en te rangschikken en bij de naam te noemen.

Zo is ook een streektaal ontstaan. Uit een streektaal kan dus een andere taal ontstaan, maar het kan ook heel lang geïsoleerd voortbestaan. Men spreekt daarom ook van een taalgebied en van taalgrenzen.

Bij al deze ontwikkelingen is het dus het eigenaardige dat de mens dit proces vaak onbewust heeft mee-gemaakt en doorleefd. Men is er pas bewust wat aan gaan doen wanneer men bang is dat het door bepaalde ontwikkelingen gedoemd is te verdwijnen. Zo is het dus nu gesteld met de streektaal op de Veluwe. De mensen hebben er te weinig over nagedacht en het als vanzelfsprekend aangenomen dat het altijd zo zou blijven. Maar opeens door bepaalde ontwikkelingen verandert alles en moet men proberen het te behouden en vast te leggen. Op dit punt in de ontwikkeling van de streektaal zijn we nu zo ongeveer aangekomen. Schaamt men zich voor zijn eigen streektaal of wil de mens altijd wat anders. Hoe is het hier geweest, hoe is het met de ontwikkeling gegaan? Kunnen we het nog vastleggen nog spreken of overdragen aan een volgend geslacht? Of is dit niet meer mogelijk? Komt het ook door het feit dat we alleen maar de schooltaal hebben geschreven en de streektaal alleen maar gesproken? Dit zijn allemaal gedachten die ik in Uw midden wil neerleggen. Een volgende keer iets over de invloeden van buitenaf op de vorming van de streektaal.

A. van de BREMEN - van VEMDE

(vestigt nogmaals graag de aandacht op de "Neersassische Schrieverskringe", Wessel Zuselerstraat 6, Deventer)
Zie: aprilnummer 26, 1972)

WOORDENLIJST van de TAAL van "het LAAR" +)

<u>A</u>	agosie	=	kistjesmensen
*	aöl	=	paling
<u>B</u>	bik	=	eten
	bikkers	=	hazen
	bikke(se)ment	=	eten, maaltijd
	bikkesementsprok	=	tafel
	bink	=	man
	binksien	=	jongen
	blaetering	=	geit, schaap
	bons	=	aardappel
	bonzensprenkel	=	zout
	bout	=	faeces, slecht
	bouter(s)	=	kip(pen)
	bouten	=	leggen
	boutkit	=	w.c.
	bulten	=	baren
*	bunder	=	hektare
	buus	=	iedere drank, koffie
	buuskit	=	café
	buzen	=	drinken
	buzig	=	dronken, beschonken
<u>D</u>	demes	=	tuin, grond
	demesrispes	=	grasveld, bleek
	dulmuts	=	hoofd
	dulmutsluujens	=	pet, hoed
<u>E</u>	empenpreuze	=	mierenkolonie
	et'n deur de warre	=	stampot
<u>F</u>	fladdering	=	vogel
	flappeling	=	oor
	flip	=	vlees
	floer	=	geldstuk ter waarde van een gulden

+) "Het LAAR", buurtschap ten Noorden van Vaassen tussen de Hertenkampse en de Laarse weg.

	fonkert	= borrel
<u>G</u>	gaeltien	= biljet van f 25.-
	ganneven	= stelen
	gazze	= spek
	gemold	= gestorven (gewelddadige en natuurl.dood)
	geschaor	= mensen
	geisseln	= lopen (liepen)
*	gete	= bijvertrekje
	grandig	= mooi, fijn, leuk, lief, enz.
	griesjes	= konijn
	griks	= luis
	grölt	= gelachten (lacht)
	grummetje	= kind
	grummegies	= kinderen
<u>H</u>	harteling	= steen, alle harde voorwerpen
*	heetplakken	= heideplaggen
	hetsig	= heet, drukkend
	heuvel	= hond
	hoef	= brood
	hoets	= de intellectueel
	hoornikkel	= koe
	hoornikkelpump	= melk
	huil	= zitvlak, achterwerk
	huls	= drinkkom
	huppeling	= vlo
<u>K</u>	kauweling	= appel, peer, kies, tand
	keubelen	= praten, kletsen
	kit	= gebouw, huis
**	kluin (kluun)	= turf
	knaks	= in opgewonden toestand verkerend, op het punt staan, iemand te slaan
	kout(je)	= mes, snijdend of stekend wapen
	kwiespel	= varkensstaart

<u>L</u>	lengeling	= worst
	lous (louwsien)	= ei(tje)
	luujens	= kledingstuk(kleren)
	luumbult	= bedstee
	luumen	= slapen
	luumkit	= slaapstee
<u>M</u>	maf	= gek
	maffig	= gek, krankzinnig
	mauweling	= kat
	mauwig	= raar, gek
	meeps	= slecht, niet best, alle tegenstellingen van grandig
	meles	= zak
*	moe's	= boerenkool
	mollen	= doden
	mos	= vrouw
	mössien	= meisje
	murf (morf)	= mond
<u>P</u>	epach	= gehuurd
	paetje	= een katholiek
	peesbouter	= haan
	peeskit	= fabriek
*	pezen	= werken(licht en zwaar) (buiten 't Laar: zwaar)
	pletteling	= pannekoek
	ploffert	= geweer
	plump	= water
	plumpkit	= pomp
	plumplujens	= natte kleren
*	poen	= geld
	poenhoets	= intellectueel met geld
***	poffe	= turf
	porkert	= varken
	porkertskits	= varkenspoot
	premen	= bidden
	premer	= pastoor
	premisbink	= dominee, priester
	premisbink	= kerk

* preuze	= veel
<u>R</u> reüteling	= trekharmonica, bel
rikkert	= rijksdaalder
rispe(r)s	= haar
roldering	= fiets
<u>S</u> schans	= stapel, hoop (vroeger ook buiten 't Laar)
schanzen	= stapels, hopen
* schoer	= onweer
schoft oe	= pas op, kijk uit
schrok	= honger
schudeltien	= oude fiets
* schut	= soort jachttopziener
skoets	= iemand in verwaar- loosde, vuile kleren
smeukeling	= sigaar, sigaret
smiksel	= boter
smonk	= vet
o smóolt	= bloed
smurrie	= tabak
snuuveling	= neus
* spiende	= glazenkastje
spitteling	= schop
sprenkel	= suiker
sprenkelinghuls	= suikerzakje
sprok	= boom, bos, houtgewas, product uit hout vervaardigd
sproktraeling	= klomp
staajen	= lopen, wandelen
stepkes	= protestant
* stobb'n	= stronken (van hout)
* striekzwaevel	= lucifer
<u>I</u> taaihoefmeels	= broodzak
taaihoef	= roggebrood, brood
taaihoefkout	= broodmes
tikkeling	= ieder uurwerk
traeling	= schoen

traelingluujens	= kous, sok
trappeling	= paard
trispes	= haver, rogge
troester	= landloper, venter
troestergeschaor	= zwervers
tuurling	= oog
<u>V</u> veem	= hand
vemeling	= vinger
vemen	= handen
verharen	= hebben, bezitten-weggaan
verknoeven	= begrijpen
vetsen	= slachten
vetser	= slachter
vieffien (vievien)	= kwartje
* vliejen	= stapelen
* evliejt	= gestapeld
vlok	= hemd
vonk	= vuur
vonkbak	= lichtbak
vonkert	= borrel
vonkkit	= kachel
vunkertien	= borrel
<u>W</u> witje	= dubbeltje
witwillem	= wittebrood
woutje	= veldwachter
<u>Z</u> zitteling	= stoel
zwemmeling	= iedere vis
* Deze woorden komen (kwamen) ook voor buiten het Laar	
** Als boven, maar dan was het turf, gestoken in veenachtige streken in de gemeente Epe. In Vaassen heb je nog de "Kluunweiden"	
*** Als boven. Het waren dikke plaggen veenachtige grond, begroeid met heide, die, gedroogd, gebruikt werden bij een open haardvuur.	
o Smolt was varkensvet als boter gebruikt op vooral roggebrood.	

Deze lijst werd door de heer G.J.Palm uit Vaassen opgediept, evenals het nu volgende "Laarse volkslied", waarvan hij weet te vermelden, dat het gezongen werd op de wijs van:

"Voor Nederland een lied op een krachtige toon
Voor 't land, dat ik liefheb,
Voor 't land, waar ik woon."

en dat hij voor zichzelf van noten heeft voorzien.

't LAARSE VOLKSLIED

1. Wij leven zo gelukkig
En tevreden op ons Laar
Wij leven daar als broeders
Gezaam'lijk bij elkaar.
Wij houden niet van ruzie,
Geen mens, die het je doet.
Wij houden van vermaak'lijkheid,
Dat is het Laarse bloed.

Refrein

Leve het Laar, 't zal nooit verloren gaan.
Honderd jaar na deze zal ons Laar nog boven staan.
Wij leven dan niet meer, zijn dan reeds heengegaan.
Zo is een mensenleven, het is komen en 't is gaan.

2. De wegen zijn verbeterd,
't Laar komt niet meer achteraan.
Weg met modder en met gaten,
Het is nu aangenaam.
Met mannenkracht en wals
Is de weg zo ver gebracht.
Dat het ooit zo ver zou komen,
Dat hadden wij niet verwacht.
3. Wij hebben nu ook elektrisch,
Wat is dat aangenaam !
Je draait maar aan de knop
En het volle licht is aan.

Wat een fijn genot
En ook een zindelijkheid !
Die oude peterolielamp
Zijn wij nu ook eens kwijt.

4. En ook het leidingwater
Is nu in ons bezit.
De buizen liggen er door
En de grond is al weer dicht.
Wat is ons overkomen :
Een geiser aan de muur,
Een lekkere warme douche,
Geen geploeter in de schuur.
5. Bij 't Laarse volkslied
Is weer een nieuw gedicht.
Sinds november eenenzeventig
Is 's avonds 't Laar verlicht.
Dat griezelige donker
Is nu ook niet meer op 't Laar
Nu is het wachten nog op aardgas,
Dan is het Laar pas klaar.
6. Zo leven wij hier verder
Op ons kleine stukje grond.
Het Laar dat blijft ons dierbaar
Waar onze wieg eens stond.
Ik hoop, dat wij als burens
Er nog vele jaren zijn.
Nu zingen wij nog allemaal
Te zamen het refrein.

W.Bosch - Montizaan 1954
en aangevuld met
couplet 5 in 1971.

STREEKDRACHT NOORD VELUWE 2

De uit de 17e eeuw afkomstige luifelhoed wordt ook in de knipmuts-dracht overgenomen, zij het in eenvoudige vorm. Als een kap sluit de hoed rond het hoofd, met een kleine rand van voren, over de rand van plooiën van de knipmuts. 's Winters van zwarte of gekleurde zijde, 's zomers van stro, over een karkas van draad en vulling. De hoed wordt, al naar de welstand en de streek, opgetuigd met linten, kunstbloemen en een geverfde veer, in de kleuren licht tot donker bruin, rose of grijs. Deze hoed werd alleen bij kerkgang of feestelijke gelegenheden gedragen, over de knipmuts. In dezelfde kleuren als de hoed werd een grote strik onder de kin vastgemaakt, met brede afhangende linten.

In de rouw was de hoed zwart, met zwarte veer en zwarte bloemen en de strik en linten natuurlijk ook. Voor de halve rouw wordt door het zwart wat grijs gedaan, o.a. de veer en bloemen.

Deze hoedjes werden in hoofdzaak gedragen door de welgestelde boerinnen langs de IJssel, Kampereiland en N.W.Veluwe. Ook hier en daar in Salland, op de N.O.Veluwe weinig.

De rijkere boerinnen droegen aan de knipmuts de zg. "mutsenbellen" (een variant van de oorbellen?). Ter hoogte van het oor werden aan een haakje gouden hangers vastgemaakt aan de muts. Deze gouden hangers hadden vele variaties, van eenvoudige hanger tot zeer grote en zeer ingewikkelde ornamenten van goud-draad, al of niet met een bloedkoraal of brillantje. In de rouw worden deze gouden hangers vervangen door zwarte mutsenbellen. Op de N.O.Veluwe, Salland en ook de Achterhoek komt deze "opschik" pas in de 20e jaren in de mode.

De Plooiemuts

Bij de knipmuts, die uitsluitend gedragen werd bij kerkgang of feestelijke gebeurtenis, hoort de daagse plooiemuts of "piepiesmuts". Deze muts werd door de week gedragen naar de markt, bij bood-

schappen en visite in de buurt. Deze muts, die in grote verscheidenheid, al naar de streek, gedragen werd, bestaat uit een bol van wit katoen ("schorsperts") of opengewerkt katoen, 2 of meer stroken fijngeplooid katoen op elkaar langs het gezicht en een achterstrook.

Op de N.O.Veluwe is de bol eenvoudig wit katoen, boven op het hoofd een middenstuk met veel variatie, meestal een stukje opengewerkt katoen, omringd door een rand "slakkedoppen" (kunstig gevouwen smal wit band) en daaromheen een strookje geplooid kant. Rond het gezicht 2 stroken fijngeplooid katoen op elkaar tot aan de onderkant van de oren. Achter tegen het hoofd de "val", een brede strook katoen met een smal randje kant, $2\frac{1}{2}$ tot 4 el lang, in 8 grote plooiën als een waaier uitgezet. Aan de voorstrook 2 lange brede banden, met aan de uiteinden stroken kant of opengewerkt katoen, die onder de kin gestrikt werden. Om de strikken heel mooi te houden, werden deze ook wel ingelegd en werden de banden met haak en oog aan de muts vastgezet.

Zeer veel variaties zijn hiervan mogelijk. Op de N.W.Veluwe is de voorstrook 3 lagen. In Elspeet, Ermelo en Putten staat de muts boven op het hoofd, de geplooid voorstroken liggen dakpansgewijs naar achter en de waaievormige val is vervangen door een afhangende strook.

Voor de rouw is er een rouwplooiemuts, geheel van wit neteldoek, bol zonder bovenstukje en waaier zonder kant. Ook onder de plooiemuts werd een zwart ondermutsje gedragen.

In het werk werd de plooiemuts vervangen door een eenvoudige witkatoenen muts, nauw om het hoofd sluitend, een randje kant langs de voorkant en achter een geplooid strook. Deze muts was zo eenvoudig mogelijk, zodat deze thuis gewassen en gestreken kon worden in tegenstelling tot de knipmuts en plooiemuts, die naar de mutsenstrijkster moest.

Kerk- en Feestdracht N.O.Veluwe

Deze dracht bestond uit de knipmuts, jak en rok. Het jak is een strak - alle vrouwelijke vormen verbergend - lijf met lange mouwen en vanaf het middel een geplooidde aangezette strook tot aan de knieën, voor openvallend. Meestal zwart tebee, een zeer fijn geweven wollen stof, soms cashnere, een gladde glanzende wollen stof.

Het jak is hooggesloten met om de hals een opstaand boordje van enkele cm. Het voorpand is versierd, eerst met eenvoudige slingers van smal band, later met stiksels, roesjes kralen figuren en borduursels, zodat het front, soms een los voorstuk, een kunststuk werd, waar de naaister haar fantasie in kwijt kon. De rug is sterk getailleerd, soms met baleinen verstevigd.

De rok met boord, valt in grote plooiën wijd uit tot bijna op de grond, de benen geheel verbergend. Door de grote hoeveelheid baaien onderrokken (3 tot 4 stuks), een wollen onderrok en de "zelfgebreide" onderrok (vijfschacht, stugge wollen stof, die stijf uitstaat) staat de bovenrok wijd uit.

Waren de jak en rok in het midden van de vorige eeuw nog gekleurd (blauw, groen, bruin soms lichter) langzaam wordt alles zwart, zowel jak als rok en al in 1880 is zwart overheersend. Zeer stemmig en devoot, met de hagelwitte knipmuts als tegenstelling.

De jak wordt in de loop der jaren korter en rond 1920 is de aangezette strook geheel verdwenen. Er bleef alleen het strakke lijf over, waar de rok overheen gedragen werd. Sinds 1900 is het lijf (en ook het jak) onderhevig aan mode en verfraaiing, poffend aangezette mouwen en een overdaad van versiering op mouwen en de rug.

Over de jak of lijf werd een zwart luuster schort gedragen, vanaf de taille met een geborduurde of kantten onderstrook, even korter dan de rok.

Om de hals werd vorige eeuw een knoopdoekje gedragen. Een gekleurd zijden doek (in vele kleuren)

smal gevouwen tot enkele cm breed en met een knoop onder de kin vastgemaakt. Deze knoop werd even naar links gedragen. Geen of weinig sieraden. Later komen dan een snoer kralen met gouden slot lang afhangend (niet sluitend om de hals), een gouden speld of broche en dan de gouden mutsbellen.

Bij begrafenissen werd de knipmuts vervangen door de rouwknipmuts en het weinige goud vervangen door zilver.

De zeer grote lang vallende zwarte wollen "rouwdoek" met franje omhulde het hele lichaam. Deze rouwdoek wordt kleiner en wordt tenslotte een kort schouderdoekje met lange franje, op de punt gevouwen. Zwarte wollen kousen, die vrijwel onzichtbaar zijn, tot kniehoogte, waarover dan de pijpen van de onderbroek gestrikt worden, waren grof, zelfgebreid - later de fijngebreide fabriekskousen.

Witgeschuurde hoge klompen, maar met het vorderen van de welvaart na 1890 vervangen door zwarte hoge of lage schoenen, voltooiën het toilet.

Langs de IJssel, Welsum, Veessen, Vorchten en gedeeltelijk Oene, de welvarende streek van rivierklei, is bij de boerinnen de dracht rijker en duurder, hoewel in wezen gelijk. De stof van jak en rok is fijner, de knipmuts heeft meer echte kant en er worden meer sieraden gedragen. Bovendien wordt buiten, over de knipmuts een hoedje gedragen en om de schouders hangt een zeer ruim vallende cape van dezelfde stof en dezelfde lengte als het jak.

(wordt vervolgd)

van Lohuizen

GENEALOGIE van de familie LOGTENBERG

Geachte lezers,

In verband met mijn genealogisch onderzoek betreffende de familie LOGTENBERG zou ik graag in contact treden met mensen, die mij verder kunnen helpen met mijn onderzoek en/of met mensen, die belangstelling hebben voor de resultaten van mijn onderzoek.

De belangrijkste vragen betreffende het onderzoek zijn:

- a) genealogie van de familie Logtenberg. Het betreft de nakomelingen en voorouders van JAN BERENTS LOGTENBERG en JENNIGJE HENGVELD, die in 1765 met attestatie van Olst in Oene binnenkomen (gods-dienst nederduits-gereformeerd, na 1830 behorende bij de 'afgescheidenen', zoals ze worden genoemd in het boek van ds. C.W.J. Teeuwen 'Wegen Gods In Gelre').
- b) gegevens over de boerderij 'de Logtenberg' te Epe (dorpergilde). In de doopboeken van de nederduits-ger. gemeente te Epe komen vanaf 1647 doopinschrijvingen voor van kinderen op 'de Logtenberg'.
- c) gegevens over de boerderijen 'de kleine Voorne' en 'de grote Voorne' aan de IJsseldijk te Oene.
- d) gegevens over de oorsprong van de naam van de Logtenbergweg te Emst.

Belangstellenden kunnen hun brieven richten tot:

H.J. Logtenberg, Dorpsstraat 57, BENNEKOM

- - -

OPROEP voor een SPECIALISTENLIJST

Voorafgaande vraag inspireerde Uw redactie om eens een onderzoek in te stellen naar de speciale studie-onderwerpen onzer leden en lezers.

Velen van U zouden gebaat zijn met contacten met andere speurders op het zelfde terrein. Onwillekeurig gaat er dan wel eens "in deurtje open" en wordt het onderzoekterrein wijder !

Zo zouden we een lijst samen kunnen stellen van diverse rubrieken (oudheidkundig bodemonderzoek, genealogie, naamkunde, streektaal, streekdracht, folklore, kerkgeschiedenis enz.) met de beoefenaars erbij vermeld en deze lijst eens publiceren in ons blad.

Ons tijdschrift krijgt dan meer betekenis, wat contacten betreft en daar groeien straks vollediger vondsten uit !

Wie hiervoor voelt, gelieve zich op te geven met adres en liefst vóór het januari-nummer.

U bent vrij Uw terrein met bijzonderheden Uwer studie zelf te betitelen of te omschrijven, zodat er geen misverstand over kan ontstaan.

Mocht U liever anoniem blijven, dan kunt U een pseudoniem aannemen, dat alleen de redactie bekend blijft, die de desbetr. brieven door kan geven.

Hopende op Uw aller medewerking,
de Redactie.

Uit het VERSLAG van de STICHTING tot
BEHOUD van objecten met historische of kunst-
zinnige waarde in de gemeente Epe over de
periode van 1 januari 1971-1 juli 1972.

Dit verslag ging opzettelijk over een half jaar meer dan gebruikelijk, daar 1971 evenals 1970 nog steeds in het teken van "doordrukken" stond en men juist in begin 1972 positieve resultaten ging waarnemen, die nu meteen graag vermeld werden.

Dat begint met de mededeling van de geslaagde restauratie van Pand Vlijtweg 31 te Epe, dat per 1 mei j.l. betrokken werd door Mej. T. Knol, die geheel met de doelstelling van de Stichting meeleeft, en de vroegere toestand op prijs stelt.

In het januari-nummer van het blad "Ampt Epe" verscheen reeds een uitvoerige geschiedenis van dit boerderijtje, dat op de Monumentenlijst voorkomt.

In het Veluws Nieuws van 21 april 1972 leest men over de vorderingen en bestemmingen.

De officiële opening vond plaats op 24 mei door burgemeester Bergh, geheel in stijl, o.a. met het zwengelen aan de slinger van de waterput om hieruit de sleutel op te vissen en later een glaasje boerenjongens. (zie verslag in Veluws Nieuws van 26 mei '72)

Zorgelijk blijft nog dat de toegezegde subsidie van het Rijk pas in 1976 betaalbaar wordt gesteld en ook de toezegging van de Provinciale subsidie pas komt, wanneer van Rijksweg de definitieve subsidie in uitzicht is gesteld. De Gemeente kon intussen tot uitbetaling harer subsidie overgaan.

Aan het Pand "Hagedoornplaatse" (uit 1715), Zuikerweg 77 te Epe werd in de afgelopen jaren alleen het allernoodzakelijkste herstel bijgehouden.

In overleg met de Rijksdienst voor monumentenzorg is een principeplan voor de restauratie van dit pand tot stand gekomen, dat in de eerste plaats voorziet in de restauratie en verbetering van het kookhuis, dat ook verruiming behoeft om terugtrekken van de bewoners uit de (museum)boerderij wat te vereenvoudigen.

Voor een financiële oplossing wordt nog overleg gepleegd. Ook moet daarvoor nog worden afgewacht hoe de wegenstructuur in de buurt van de boerderij zal uitvallen. Voor de toekomstige bestemming en exploitatie werd daartoe een studietoelichting benoemd.

Het Pand Wachtelenbergweg 9 te Epe werd half augustus in huur toegewezen aan de hr. J. Paasman, die duidelijk als medewerker van de Stichting beschouwd zal worden en het pand goed zal moeten onderhouden.

Van het gemeentebestuur kreeg de Stichting het gebruik van de burgemeesterskamer in het voormalige gemeentehuis voor secretariaat en museumruimte. Het aanwezige meubilair werd geschonken, benevens de voorzitterskamer + de ballotagetrommel met de bijbehorende genummerde zwarte balletjes.

De plannen voor omvang en opzet voor een soort levend openluchtmuseum worden steeds duidelijker.

Pogingen tot restauratie van de "Hofse molen" te Vaassen, een watermolen, waarvan het molenhuis

praktisch nog geheel aanwezig is, hebben nog niet tot resultaten geleid. Het molenhuis is in principe aanvaard als object, dat op de gemeentelijke monumentenlijst dient te worden geplaatst.

Op 24 februari 1972 hield drs. J.A. Brongers van het R.O.B. te Amersfoort, voor de Vereniging "Ampt Epe" en de Stichting "Behoud", een voordracht over de onderzoeken van de z.g. "Celtic fields". (zie verslag in: Veluws Nieuws, 28 febr. '72 en Mededelingenblad "Ampt Epe", No. 26, april 1972).

Voorts werden nog vele plannen voor voordrachten, tentoonstellingen en geschiedschrijving aangekondigd, waarvan de uitvoering zeker positieve verslagstof gaat leveren binnen een volgend jaar!

(zie ook de uitvoerige weergave van het nu verschenen verslag in Veluws Nieuws van 18 augustus '72)

BOEKAANKONDIGING

BIJDRAGEN en MEDEDELINGEN van de VERENIGING GELRE, dl. LXVI, 1972, 288 blz. afbn.

Deze bundel werd opgedragen aan de aftredende voorzitter van "Gelre", mr. A.P. van Schilfgaarde.

Van de vele bijdragen noemen wij o.a. :
P.J. Meij, De Gelderse bloem en de Gelderse kronieken;
P.J.W. Beltjes, Het wapen van de soevereine provincie Gelderland en zijn voorgeschiedenis.

VAN HESSENWEG NAAR SNELWEG.:

Van Hessenweg tot E-8. Uitgegeven ter gelegenheid van de opening van de E-8 en de Rijksweg 50 langs Apeldoorn op 31 mei 1972 door Bureau Voorlichting Gemeente Apeldoorn. 1972. 8 blz. met wegenkaart en los historisch kaartje.

Een oriënterend, helder geschreven boekje over de vroegere Hessenwegen, Hanzewegen, Koningswegen en Buurtwegen.

G.D.van der Heide, Verzamelen en dan.....Zutphen,
Walburg Pers, 1972. 87 blz.afbn.

De inhoud is een samenvatting en uitwerking van de cursussen, georganiseerd door de Stichting Contact en door de heer Van der Heide gegeven, over actuele vraagstukken van museumbeheer, in het bijzonder bedoeld voor beheerders en besturen van de kleinere musea. De schrijver behandelt kort en duidelijk de verschillende punten van organisatie en administratie en het belang van een inventaris-registratie. Verder worden eenvoudige aanwijzingen gegeven omtrent beveiliging, bewaring, conservering en restauratie.

(overgenomen uit: Gelders oudheidkundig
contactbericht, Nr.54, sept.1972)

Van Swindens Vergelijkingstafels van Lentematen en Landmaten, uitgeg. en ingeleid door R.Rentenaar.
Wageningen. Uitg. Pudoc. 1971, 170 en 150 blz.

De Amsterdamse hoogleraar J.H.van Swinden, die een belangrijke rol gespeeld heeft bij de metrieke éénwording van ons land, heeft in 1812 twee kleine handboekjes uitgegeven over de lengtematen en de landmaten, waarin hij de oude en de nieuwe maten vergeelijkt. Zijn doel was om hierdoor zijn landgenoten met het nieuwe metrieke stelsel vertrouwd te maken. De boekjes zijn thans opnieuw uitgegeven, aangevuld met nooit eerder gepubliceerde aantekeningen van Van Swinden. Deze uitgave is een nuttig hulpmiddel voor ieder die met de oude maateenheden te maken krijgt. Drs.R.Rentenaar schreef een belangwekkende inleiding over de geschiedenis van de invoering van het metrieke stelsel en een biografische schets van de patriot Van Swinden.

(overgenomen uit: Gelders oudheidkundig
contactbericht, Nr.54, sept. 1972)

MUSEA in GELDERLAND. 1972 - 1973. Redactie: Stichting Contact van Gelderse Oudheidkundige Verenigingen en Musea, Dieren. uitg. Walburg Pers, Zutphen. 1972.
m.afbn. en krt.

Handig vouwblaadje van 47 Gelderse musea en oudheidkamers met zakelijke gegevens en afbeeldingen in alfabetische volgorde der plaatsen, een soort snelgids der plaatsen opsommende: inventaris en doel, openingsuren, toegangskosten, toegankelijkheid voor invalidenwagens. Voor meer beschrijvende gidsen bestonden reeds: Fuchs, J.H., Musea in Gelderland 1968, Gelderland bewaarde. 2.dr. 1968., en Huizinga L., Weer- en windwijzer. 1962.
(besproken in ons blad van apr. 1969. No. 17)

BERICHTEN

Cursus amateur-historici

De Stichting Contact van Geld. Oudheidkundige Verenigingen en Musea organiseert in de komende winter voor de 8e keer een cursus voor hen, die als amateurs de gewestelijke en plaatselijke geschiedenis bestuderen. Er worden onder leiding van deskundigen lessen gegeven in het lezen van oud schrift en gedrukte middelnederlandse teksten en ambtelijke taal uit de 16e en 17e eeuw.

Voor degenen, die van plan zijn de historie van hun streek of woonplaats tot doel van hun studie te maken, staat een aantal voordrachten op het programma over "Bronnen en methoden van het historisch onderzoek".

Voor belangstellenden in de geschiedenis van Gelderland wordt een reeks instructieve voordrachten gehouden onder de titel "Gelderland en zijn burelen".

Alle lessen en voordrachten worden gehouden op zaterdagochtend in het Rijksarchief te Arnhem.

Het cursusprogramma wordt op aanvraag, zonder verplichting tot deelname, gratis toegezonden door de cursusleider: E.J.Kruyswijk Jansen, directeur van de Stichting, Hogestraat 7, Dieren, telefoon 08330 - 4692.

(Overgenomen uit: Veluws Nieuws 13 sept. '72)

Het Arnhems Gemeentearchief is verhuisd naar:
Koningsstraat 32, 2e etage. Telefoon: 085-457111

De Gelderse bibliotheek in Arnhem, daterende van 1856, thans gecombineerd met de Arnhemse Openbare bibliotheek onder de naam "Bibliotheek Arnhem", verhuisde onlangs van de Mariëburgstraat naar het nieuwe gebouw in de Koningsstraat 26. Telefoon: 085-432131.

Al reeds in gebruik genomen, zal de bibliotheek nog officieel geopend worden door Prins Claus op 8 november a.s. (zie ook bericht in Vel. Nieuws, 19-9-'72)

De wintervergadering van de Vereniging "Gelre", die op 26 november 75 jaar bestaat, zal worden gehouden op zaterdag 18 november 1972, in het Huis der Provincie te Arnhem.

Dit jaar (5 juni) bestond de voor Epe zo bekende uitspanning "de Ossenstal" 25 jaar. Begonnen als kleine theeschenkerij in een schuurtje in de bossen ten N.W. van Epe, in 1948 reeds vervangen door een koepelgebouwtje, dat in 1950 en 1952 achtereenvolgens vergroot werd met een rechter en linker vleugel.

De mooie omgeving en de bekende pannekoeken lokken nog steeds oud en jong uit allerlei oorden.

Voor meer bijzonderheden kan verwezen worden naar Veluws Nieuws van 19 mei 1972 met 2 foto's.

De oude Dorpsschool aan de Hoofdstraat, laatstelijk gebruikt door de Centrale werkplaats (die een nieuw gebouw kreeg) viel deze zomer onder de slopershamer. Voorlopig doet het terrein nu dienst voor parkeren, zoals het voorste gedeelte reeds gebruikt werd.

Hiermee verdween weer een oud dorpsaanzicht.

(Zie bericht met foto's in Veluws Nieuws van 4 aug. 1972)

I N H O U D

	blz.
Streektaal	
door J. Vredenberg - - - - -	2
Ontstaan van een streektaal	
door A.v.d. Bremen-van Vemde - - - - -	4
Woordenlijst van de taal van "het Laar"	
en Volkslied	
door G.J. Palm - - - - -	7
Streekdracht Noord Veluwe 2	
door G.S. van Lohuizen - - - - -	14
Genealogie van de familie Logtenberg - - - - -	18
Oproep voor een Specialistenlijst - - - - -	18
Uit Verslag Stichting "Behoud"	
1971 - 1 juli 1972 - - - - -	19

BOEKAANKONDIGING:

Bijdragen en Mededelingen van de	
Ver. "Gelre", dl. LXVI, 1972 - - - - -	21
Van Hessenweg tot E-8 - - - - -	21
G.D. van der Heide, Verzamelen en dan... - - -	22
Van Swindens Vergelijkingstafels	
van Lengtematen en Landmaten - - - - -	22
Musea in Gelderland. 1972 - 1973. - - - - -	23

BERICHTEN:

Cursus amateur-historici - - - - -	23
Arnhems Gemeentearchief verhuisd - - - - -	24
Bibliotheek Arnhem (Gelderse Openbare	
bibliotheek) verhuisd - - - - -	24
Wintervergadering Ver. "Gelre"	
18 nov. 1972 - - - - -	24
De "Ossenstal" 25 jaar - - - - -	24
De oude Dorpsschool afgebroken - - - - -	24

- - - - -

Voor kopij-bijdragen (wenken) - - - - -	1
---	---